

Creativity in Research with Gifted Samples in Turkey

Mehmet Bicakci

Milli Eğitim Vakfı Elementary School

Mustafa Baloglu

Hacettepe University

Abstract

Creativity is considered as one of the basic characteristics of being gifted. As such abundant research on creativity-related research with the gifted population is available. The aim of this qualitative document analysis is to analyze research on creativity among gifted students in Turkey. In the literature review process, electronic databases were reviewed on the titles, keywords, or summaries of the studies with the words gifted (özel/üstün yetenekli), creative thinking (yaratıcı düşünme), and creativity (yaratıcılık). After literature review, a total of 21 studies that met the inclusion and exclusion criteria were identified: 12 (57,1%) doctoral dissertations, 6 (28,5%) master's theses and 3 (14,2%) research papers. Excluding experimental design, the number of quantitative studies were 3 (14.2%), whereas experimental studies were 18 (85.7%). According to the data obtained, 4 studies used the Test of Creative Thinking and Drawing Production Test (19%), 2 (9.5%) used the "How Creative are You?" test and, 16 (76.1%) used the Torrance Test of Creative Thinking (TCTT). Majority of the research was conducted between years of 2011 and 2014.

Keywords: *creativity, document analysis, gifted students, torrance test of creative thinking.*

Inönü University
Journal of the Faculty of Education
Vol 19, No 3, 2018
pp. 327-343
DOI: 10.17679/inuefd.481895

Received : 12.11.2018
Accepted : 23.12.2018

Suggested Citation

Bıçakcı, M. & Baloğlu, M. (2018). Creativity in research with gifted samples in Turkey, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 19(3), 327-343. DOI: 10.17679/inuefd.481895

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Creativity is one of the basic requirements of the 21st century (Partnership for 21st Century Skills, 2017; Renzulli, 2012) and of the higher order thinking skills (Heong vd. 2011); Lewis ve Smith, 1993) therefore, it is frequently involved in various concepts in many areas. The reason of conducting many research on creativity skills of gifted students is due to the fact that it is defined as one of the basic characteristics of the gifted (e.g., Clack, 2013; Marland, 1972; Silverman, 2013; Renzulli, 1978). There have been many reviews on creativity in Turkey (e.g. Coşkun ve Şenyurt, 2015; Karabey ve Yürümezoğlu, 2015; Kaya, 2013; Maçkalı, Gülöksüz ve Oral, 2014; Öner, 1978; Summak ve Aydın, 2011; Yuvacı ve Dağlıoğlu, 2016). However, no study has been found to address research with gifted samples in terms of creativity.

Köksal, Göğsu and Kılıç (2017) conducted a stakeholder opinion study which consisted of three groups (teachers, students and parents) of 1116 people who were asked "Which characteristics of gifted students should be developed?" Of the group, 900 (80,6%) emphasized that it was important to develop creative thinking skills of gifted students. Köksal, Göğsu, and Akkaya (2017) conducted a study with teachers and families of gifted students. Researchers asked "Which skills should be taught to gifted students in addition to skills learned in school?" Creative thinking skills is in the 11th rank based on frequency among 85 different opinions from stakeholders. Based on the importance of creativity in the definition of giftedness in the literature and the results of these two research, investigations on creative thinking skills among gifted students is an important consideration for parents, teachers, and students in Turkey. At this point, it is possible to provide useful information to researchers, parents, and teachers through the analysis of past research on the subject

Purpose

The aim of this research is to analyze studies done on general creativity skills of gifted students in Turkey.

Method

This research is a qualitative document analysis. The research was carried out by scanning the Internet resources and databases such as Scopus, ULAKBILIM, Google, National Thesis Center, Web of Science, EBSCO-host. In the literature review process, electronic databases were reviewed on the titles, keywords, or summaries of the studies with the words of gifted (özel/üstün yetenekli) and creative thinking (yaratıcı düşünme), creativity (yaratıcılık).

The inclusion criteria for of the studies that were analyzed was that the study is a research on the general creative thinking skills with the sample of gifted samples in Turkey. The exclusion criteria can be listed as; (a) to have a research not done with a gifted sample, (b) to have a research with gifted people but focused on creative drama, creative nature education, creative cognition, creativity types, creative problem-solving, scientific creativity, mathematical creativity, creative writing. If thesis which converted from the thesis to the article was reachable, then articles were not included. There was no time limit, studies that fit the inclusion criteria were the ones that were published between 2008 and 2017. As a result of literature review, a total of 21 studies, including 12 (57,1%) doctoral dissertation, 6 (28,5%) master's thesis and 3 (14,2%) research papers, were found.

Findings

Among research on creativity in gifted students in Turkey, excluding experimental design, the number of studies carried out with other quantitative research designs were 3 (14.2%), whereas 18 (85.7%) studies were carried out with experimental design. According to the data obtained after the analysis, 4 (19%) used the Test for Creative Thinking–Drawing Production Test, 2 (9.5%) used "How Creative are You?" test and, 16 (76.1%) used the Torrance Test of Creative Thinking (TTCT). This finding is consistent with the results that "the TTCT is used in roughly 75% of the studies on creativity in the k-12 range" (Torrance & Presbury, 1984). All of the programs examined reported to have an effect on the improvement of creative thinking skills. The majority of the research was conducted between 2011-2014.

Discussion & Conclusion

It can be said that current studies on this subject are needed. Furthermore, the number of research has increased significantly after 2012. This increase can be explained by the commission report prepared by the TBMM (2012) on gifted individuals and the publication of the Strategy and Implementation Plan of the MEB (2013) one year after this report.

Türkiye’de Özel Yeteneklilerle Yapılan Araştırmalarda Yaratıcılık

Mehmet Bıçakcı

Milli Eğitim Vakfı İlkokulu

Mustafa Baloğlu

Hacettepe Üniversitesi

Öz

Özel yeteneklilerin yaratıcılık becerileri üzerine birçok araştırma yapılmasının sebebi, yaratıcılığın bu bireylerin temel özelliklerinden biri olarak anılmasından kaynaklanmaktadır. Bu nitel doküman analizi çalışmasının amacı, Türkiye’deki özel yetenekli öğrencilerin yaratıcılık becerileri üzerine yapılan çalışmaları incelemektir. Literatür taraması sürecinde, elektronik veri tabanlarının gözden geçirilmesi (gifted/talented), yaratıcı düşünme (creative thinking) ve yaratıcılık (creativity) kelimelerinin kullanımı ile yapılmıştır. Tarama sonucunda, dışlama ve dahil etme kriterlerine uyan çalışmaların seçilmesinin ardından 12 doktora tezi, altı yüksek lisans tezi ve üç araştırma makalesi olmak üzere toplam 21 çalışmaya ulaşılmıştır. Türkiye’deki özel yeteneklilerin yaratıcılık becerileri üzerine yapılan bu araştırmalardan 18’i deneysel desende gerçekleşirken, üçü diğer nicel araştırma desenleri ile yapılmıştır. Doküman incelemesinin ardından elde edilen verilere göre bu çalışmalarda dört kez Yaratıcı Düşünme – Şekilsel Üretim Testi, iki kez Yaratıcılık Ölçeği (How Creative Are You?) ve 16 kez Torrance Yaratıcı Düşünme Testi kullanılmıştır. Araştırmaların çoğu 2011-2014 yılları arasında yapılmıştır. Sonuç olarak güncel araştırmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: yaratıcılık, doküman analizi, özel/üstün yetenekliler, torrance yaratıcı düşünme testi.

Inönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 19 Sayı 3, 2018
ss. 327-343
DOI: 10.17679/inuefd.481895

Gönderim Tarihi : 12.11.2018
Kabul Tarihi : 23.12.2018

Önerilen Atıf

Bıçakcı, M. & Baloğlu, M. (2018). Türkiye’de özel yeteneklilerle yapılan araştırmalarda yaratıcılık. *Inönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 327-343. DOI: 10.17679/inuefd.481895

GİRİŞ

Üst düzey düşünme becerilerinden biri olarak anılan yaratıcılık, 21. yüzyılın gerekliliklerinden biri olarak birçok alanda farklı konseptler içinde sıkça yer almaktadır (Partnership for 21st Century Skills, 2017; Renzulli, 2012). Bireylerin ve toplumların ekonomik ve teknolojik gelişimini destekleyen, iş hayatında ve günlük yaşamda başarının ön koşulu ve kültürel evrim sürecinin ana motorlarından biri olan (Amabile, 1998; Runco, 2004; Torrance, 1981) yaratıcılığın önemi, birçok araştırmacı ve kuramcı tarafından sıklıkla vurgulanmıştır. Yaratıcılığın özel yetenekliler bağlamında önemi ise, yaratıcılığın bu bireylerin en temel özelliklerinden biri olarak nitelenmesidir (örn. Clack, 2013; Marland, 1972; Renzulli, 1978; Silverman, 2013). Bu nitelendirmenin etkisiyle de özel yeteneklilerde yaratıcılık üzerinde birçok araştırma ve inceleme ortaya konulmuştur.

Yaratıcılık

Yaratıcı düşünme, üst düzey düşünme becerilerinden biri olarak alanyazında yer almaktadır. Maier (1933, 1937) üst düzey düşünmeyi, öğrenilen ve tekrar edilen davranışlar yerine anlamlandırıcı ve üretici davranış sergileme olarak açıklamıştır. Bu açıklama ile birlikte yaratıcılığın ve tüm diğer üst düzey düşünme becerilerinin 'üst' olarak derecelendirilebilmesi ve 'iyi düşünce' olarak adlandırılabilmesi için bireyde bir anlamlandırma eyleminin gerçekleşiyor olması gerekir (Brookhart, 2010). Üst düzey düşünme becerilerinden bazıları; problem çözme, yaratıcı problem çözme, eleştirel düşünme, bilimsel yaratıcı düşünme, mantıksal düşünme, karar verme, hata analizi yapma, araştırma, özetleme, üst-bilişsel düşünme ve yaratıcı düşünmedir (Heong vd. 2011; Lewis ve Smith, 1993)

Guilford (1950) ve Torrance'ın (1962) yaptığı öncü çalışmalarının etkisiyle araştırmacıların ilgisini çekmeye başlayan (Sternberg, 2006) yaratıcılık üzerinde alanyazında birçok farklı tanım vardır. Torrance (1974, s.8) yaratıcılığı "sorunlara, yetersizliklere, bilgi eksikliğine, mevcut olmayan elemanlara, uyumsuzluklara karşı duyarlı olma, güçlükleri belirleme, çözümler arama, tahminler yapma ve eksikliklerle ilgili olarak hipotezler kurma ya da hipotezleri değiştirme, çözüm yollarından birini seçme ve deneme veya yeniden deneme, daha sonrasında sonuçlar ortaya koyma" olarak tanımlamaktadır (akt. Aslan, 2001, s.18). Torrance'ın bu tanımında bahsedilen her bir elementin, eleştirel düşünme (Facione, 1990; Sternberg ve Baron, 1985), problem çözme (Pretz, Naples ve Sternberg, 2003), yaratıcı problem çözme (Parnes, 2004; Treffinger ve Isaksen, 2005) ya da bilimsel yaratıcılık (Hu ve Adey, 2002) içeriği ile benzeştiği birçok nokta vardır. Aynı şekilde bu becerilerin içeriklerinde de yaratıcılığın akıcılık ya da esneklik gibi boyutlarına ilişkin süreçler yer alabilmektedir. Bu noktada yaratıcılığı diğer üst düzey düşünme becerilerinden beslenen ve onları besleyen bir yapıda olduğunu düşünmek uygun olabilir.

Wallas'a (1926) göre yaratıcı süreç bir problem çözme süreci şeklinde dört evrede gerçekleşir. Bu evreler; hazırlık, kuluçka, aydınlanma ve doğrulama evreleri olarak sıralanmaktadır. Fakat yaratıcılık, bazı güncel tanımlarda sadece bir problem çözme süreci ya da bir reaksiyon olarak değil, daha proaktif bir beceri (Runco, 2004) olarak ele alınabilmektedir. Sternberg'e (1984) göre yaratıcılığın ortaya çıkmasında; anlamlandırma, biliş, hafıza, değerlendirme, eleştirel düşünme, karar verme ve iraksak düşünme gibi birçok zihinsel süreç, operasyon ve ürün harmanlanmaktadır. Haladyna'ya (1997) göre yaratıcılık, bilinen materyallerin yeni birleşimlerinin yapılmasını içermektedir.

Yaratıcılık hakkında birçok düşünceyi kapsayan tanımın "uygun, yüksek kaliteli ve yeni bir ürün ortaya koyabilme becerisi" olarak Sternberg, Kaufman & Pretz (2002) tarafından yapıldığı söylenebilir. Plucker, Beghetto ve Dow (2004) yaratıcılığa daha genel bakarak, süreç ve çevrenin etkileşimiyle bireysel olarak ya da grupla üretilen bir ürünün hem yeni hem de *kullanışlı* olarak algılanması ve sosyal bağlamda kabul edilebilir olması gerektiğini belirtmiştir (s. 90). Yaratıcılık, bir konu hakkında yazılan yazıda, yapılan konuşmada, yazılan, yönetilen ve sergilenen bir tiyatro oyununda, bestelenen bir müzikte, iş dünyasında, resim gibi artistik alanlarda ve bilimsel keşif, fikir ve araştırmalarda ortaya koyulabilir (Haladyna, 1997, s. 30).

Yaratıcılık hakkında sıkça rastlanan yanlış kanılardan biri, yaratıcılığın sadece bir ya da birkaç alana (örn. resim, şiir gibi) özgü olduğudur (Makel & Plucker, 1999). Oysa yaratıcılık, genel bir beceri olarak tanımlandığı gibi daha özel alt alanlarda da kavramsallaştırılabilir. Bu tür genelden farklılaşan yaratıcılığı açıklamak için de farklı tanımlar mevcuttur. Örneğin Kim, Roh ve Cho (2016) matematikte ve fen bilimlerinde yaratıcılığı, "sahip olunan bilgileri, kavramları, prensipleri ve düşünme stratejilerini işe koşarak, verilen problemi yeni bir yolla çözebilme yeteneği" olarak tanımlanmaktadır (s. 39).

Yaratıcılığın gerçekleşmesinde önemi vurgulanan özellikler ya da niteliklere göre yaratıcılık '4P' (*personality, product, process, press*-kişilik, ürün, süreç, çevre) gibi üst bileşenlerle sınıflanabilmektedir (Rhodes, 1961). Yaratıcılık olarak nitelendirilen bir yapının hangi bağlamda ortaya çıktığını kişiliğe, ürüne, sürece ve çevreye göre ele almak 'Yaratıcılık nedir?' sorusunu cevaplamada en sık kullanılan ayırmadır (Runco, 2004). 4P'ye Simonton (1990) tarafından *persuasion* (ikna) ve Runco (2003) tarafından *potential* (potansiyel) elementleri eklenmiştir. Bu eklemelerin ardından bazı araştırmacılar tarafından yaratıcılığın sınıflama ve teoriler üstü bileşenlerine ayrılması '6P' olarak yapılabilmektedir.

Yaratıcılık Kozbelt, Beghetto ve Runco (2010) tarafından 12 başlıkta ele alınmıştır. Yazarların sınıfladığı bu yaklaşımlar; gelişimsel yaklaşımlar, psikometrik yaklaşımlar, ekonomik yaklaşım, sistemler yaklaşımı, aşama/süreç yaklaşımları, bilişsel yaklaşımlar, problem çözme ve uzmanlık odaklı yaklaşımlar, problem bulma yaklaşımları, evrimsel yaklaşımlar ve tipolojik yaklaşımlar olarak sıralanabilir. Bu yaklaşımlardan biri olan psikometrik yaklaşımlar ölçümlere odaklanmasıyla diğer yaklaşımlar arasında önemli bir yere sahiptir ve diğer yaklaşımlar için bilgi sağlamaktadır (Kozbelt vd. 2010).

Yaratıcılık, kompleks olmasına karşın ölçülebilir ve gözlenebilir bir beceridir (Treffinger, 2003). Yaratıcılığın ölçülmesinde yaygın olarak Torrance Yaratıcı Düşünme Testleri (TYDT) kullanılmaktadır (Sternberg, 2006). TYDT Sözel (A-B) ve Şekilsel (A-B) formlarından oluşmaktadır (Torrance, 1974). A ve B formları birbirine paraleldir ve tüm formlar yetişkinler için uygunken daha erken yaşlardaki çocuklar için ise genellikle şekilsel formlar kullanılır (Houtz ve Krug, 1995). Yaratıcılığın boyutlarını akıcılık, esneklik, orijinallik, detaylandırma olarak ölçen TYDT'nin psikometrik yaklaşımın en işlevsel testlerinden biri olduğu söylenebilir. Akıcılık boyutu toplam cevapların sayısını, esneklik cevaplardaki toplam farklı grupların sayısını, orijinallik cevaplardaki yeni fikirleri ve detaylandırma ise cevapların katmanlarını ifade eder.

Özel Yeteneklilerde Yaratıcılık

Alanyazında bireyin performans düzeyine ve davranışlarına dayalı pek çok 'üstün yetenekli/zekalı' tanımı bulunmaktadır (Clark, 2013). Çağdaş yaklaşımlarda ise zeka ve yetenek kavramları birbiri içinde yer alabilmektedir (TBMM, 2012). Özel yetenekli bireyler, yetenek bağlamında yüksek düzeyde olan ve zeka testlerinde aldıkları puanlarda önemli performans sergileyen bireyler (Terman, 1925) olarak tanımlandığı yılların ardından, 2000'li yıllarda daha karmaşık şekilde tanımlanabilmektedir. Marland Raporu'nda (1972) özel yetenekliler, genel zihinsel ya da akademik yetenek, yaratıcı ya da üretken düşünme yeteneği, liderlik yeteneği, görsel ya da performans sanatları yeteneği ve psikomotor yeteneği açısından yüksek düzeyde performans sergileyen ya da sergeleme potansiyeli olan bireyler olarak tanımlanmıştır. Renzulli (1978) ise bireyin özel yetenekli (*gifted*) olarak tanımlanması için ortalama üstü genel ya da özel (specific) yetenek, motivasyon ve yaratıcılık halkalarının kesişiminde yer alması gerektiğini belirtmiştir.

Türkiye'de yaratıcılık üzerine birçok araştırmacı gözden geçirme yapmıştır (e.g., Coşkun ve Şenyurt, 2015; Karabey ve Yürümezoğlu, 2015; Kaya, 2013; Maçkalı, Gülöksüz ve Oral, 2014; Öner, 1978; Summak ve Aydın, 2011; Yuvacı ve Dağlıoğlu, 2016). Kaya (2013) yaratıcı yazma becerisinin geliştirilmesine yönelik yapılan çalışmaları incelemiştir. Maçkalı, Gülöksüz ve Oral (2014) ise yaratıcılık ve iki uçlu bozukluk üzerine yapılan çalışmaları biyografik, sistematik, psikobiyografik ve afektif mizaçlar başlıkları ile derlemiştir. Coşkun ve Şenyurt (2015) kişilik ve yaratıcılık ilişkisini araştıran çalışmalarda kullanılan ölçeklere göre bir derleme yapmıştır. Karabey ve Yürümezoğlu (2015) ise yaratıcılık ve üstün yetenekliliğin zeka kuramları açısından değerlendirmesini yapmıştır. Yuvacı ve Dağlıoğlu (2016) özel yeteneklilerin yaratıcılıklarını desteklemede öğretmene düşen görevleri ve etkinlik önerilerini derlemiştir. Köksal, Göğsu ve Kılıç (2017) çalışmalarında öğretmen, öğrenci ve veli olmak üzere üç gruptan oluşan toplam 1116 kişiye 'Özel yeteneklilerin gelişimi hangi özellikler açısından sağlanmalı?' sorusunu yöneltmişlerdir. Katılımcılardan 900'ü (%80,6) özel yeteneklilerin yaratıcı düşünme özelliklerinin geliştirilmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Köksal, Göğsu ve Akkaya'nın (2017) yaptığı araştırmada ise özel yeteneklilerin aileleri ve öğretmenlerine 'Özel yetenekli öğrencilere okuldakilerden farklı hangi beceriler öğretilmelidir?' sorusu yöneltmiştir ve paydaşlardan gelen 85 farklı görüş arasında frekans baz alarak yapılan sıralamada yaratıcı düşünme becerisi 11. sırada yer almaktadır.

Yukarıda yaratıcılık ile ilgili bulguları özetlenen araştırmaların sonuçlarından yola çıkarak, özel yeteneklilerde yaratıcılık becerisi üzerine yapılacak araştırmaların Türkiye'de önemli bir karşılığı olduğunu belirtmek uygun bir çıkarım olabilir. Bu çıkarımdan yola çıkarak düşünüldüğünde, özel yeteneklilerde yaratıcılığın geliştirilmesi adına gelecekte araştırma yapmayı planlayan araştırmacıların büyük bir çoğunluğunun sorması mümkün olan

'Türkiye'de özel yeteneklilerde yaratıcı düşünme becerisi üzerine yapılan çalışmaların konusu, özellikleri ve bulguları nelerdir?' sorusunu cevaplandırmak bu çalışmanın hedefleri arasındadır. Ayrıca yaratıcılık ve özel yetenekliler üzerinde çalışmış kişilerin bilgilerini güncellemek ve paydaşlara konu hakkında genel olarak bakış açısı kazandırmak ve fikir vermek gibi amaçlar da araştırmanın alanyazına yapacağı katkının önemini arttırmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma, nitel bir doküman incelemesi çalışmasıdır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). İncelenecek çalışmalara Scopus, ULAKBİLİM, Google, Ulusal Tez Merkezi, Web of Science, EBSCO-Host gibi İnternet kaynakları ve veri tabanları taranarak ulaşılmıştır. Seçilen veritabanları a) Türkiye'deki araştırma literatürü kapsamlı olarak yansıtabileceği düşünülen ve b) Türkiye'de yapılmış fakat Türkiye dışında bir veritabanında yayımlanan araştırmalara ulaşmak hedeflendiği için belirlenmiştir. Tarama, başlıklarında, anahtar kelimelerinde ya da özetlerinde üstün/özel yetenekli (gifted/talented), yaratıcı düşünme (creative thinking), yaratıcılık (creativity) kelimeleri içeren araştırmaların taranması ile yapılmıştır. Yurtdışı veri tabanları taranırken arama çalışmalarının adresinin Türkiye ya da dilinin Türkçe olarak bildirilmesi sınırlılığı getirilmiştir.

Analizi yapılacak araştırmaların dahil etme ölçütü, Türkiye'deki özel yetenekli örneklem ile genel yaratıcılık becerisi üzerine yapılan bir araştırma olmasıdır. Dışlama ölçütleri ise belirtilen kelimeler aracılığıyla yapılan aramada (a) özel yetenekli örneklem ile yapılmayan bir araştırma olması, (b) özel yeteneklilerle yapılan bir araştırma fakat yaratıcı drama, yaratıcı doğa eğitimi, yaratıcı biliş, yaratıcılık alanları, yaratıcı problem çözme, bilimsel yaratıcılık, matematiksel yaratıcılık, yaratıcı yazma vb. konuları ele alan çalışmalar olması ve (c) tezden makaleye dönüştürülen çalışmanın tezine ulaşılabiliriyorsa makalenin analize alınmaması olarak sıralanabilir.

Tarama yapılırken zaman sınırı getirilmemiştir; fakat, yukarıda bahsedilen ölçütler sonrasında elde kalan çalışmaların yayımlanma yılları 2008-2017 arasındadır. Literatür taraması sonucunda 12 doktora tezi (%57.1), altı yüksek lisans tezi (%28.5) ve üç araştırma makalesi (%14.2) olmak üzere toplam 21 çalışmaya erişilmiştir. Bulgular deneysel çalışmalar ve diğer nicel araştırma desenleriyle gerçekleştirilen çalışmalar olarak sunulmuştur. İncelenen araştırmalardan rastgele seçilen sekizi (%38,0) üzerine özel yetenekliler eğitimi üzerine yüksek lisans yapmakta olan bir araştırmacı bağımsız olarak kategorileme yapmıştır. İki kodlayıcı arasındaki güvenilirlik katsayısı "Görüş birliği / (görüş birliği + görüş ayrılığı) x 100" formülü ile hesaplanmıştır ve bu hesaplama sonucu çıkan sonucun kabul edilebilir en alt oranı %80'dir (Miles ve Huberman, 1994). Kodlayıcılar arası güvenilirlik verisi 98.12 (ranj= 95-100) olarak hesaplanmıştır. Yapılan düzeltme ve tartışmalar ardından başlıklarda %100 fikir birliğine varılmıştır.

BULGULAR

Yapılan tarama sonucunda 21 dokümana ulaşılmış ve incelenmiştir. Çalışmaların kategorilenmesi araştırma modeli açısından ele alınmıştır. Türkiye'de özel yeteneklilerde yaratıcılık üzerine yapılan araştırmalar arasında deneysel desen harici diğer nicel araştırma desenleri ile gerçekleştirilen çalışmalarının sayısı üç (%14.2) olurken deneysel desende 18 (%85.7) çalışma yapılmıştır. Tarama sonuçlarına göre bu çalışmalarda yaratıcılığı ölçmede Yaratıcı Düşünme – Şekilsel Üretim Testi'nin kullanım sıklığı dört (%19) iken Yaratıcılık Ölçeği (How creative are you?) iki çalışmada (%9.5), Torrance Yaratıcı Düşünme Testi (TYDT)'de 16 çalışmada (%76.1) kullanılmıştır. Taranan deneysel araştırmaların tümünde uygulanan programların yaratıcılığı geliştirmede etkili olduğu bildirilmiştir.

İnceleme sonucu öne çıkan bulgular aşağıda deneysel çalışmalar (Tablo 1) ve diğer nicel araştırma desenlerinde gerçekleştirilen çalışmalar (Tablo 5) olarak sunulmuştur. İncelenen araştırmaların tamamı nicel araştırmadır. İncelemenin alt kategorileri deneysel araştırmalar için amaç, örneklem özellikleri, veri toplama araçları, araştırma modeli ve bağımlı değişkenler olarak sunulmuştur. Diğer nicel araştırma yöntemleriyle yapılan araştırmalar ise amaç, araştırma deseni örneklem özellikleri, veri toplama araçları, bağımlı değişkenler ve bağımsız değişkenler olarak sunulmuştur.

Tablo 1.

Özel Yeteneklilerde Yaratıcılık Üzerine Yapılan Deneysel Araştırmaların Kısa Analizi

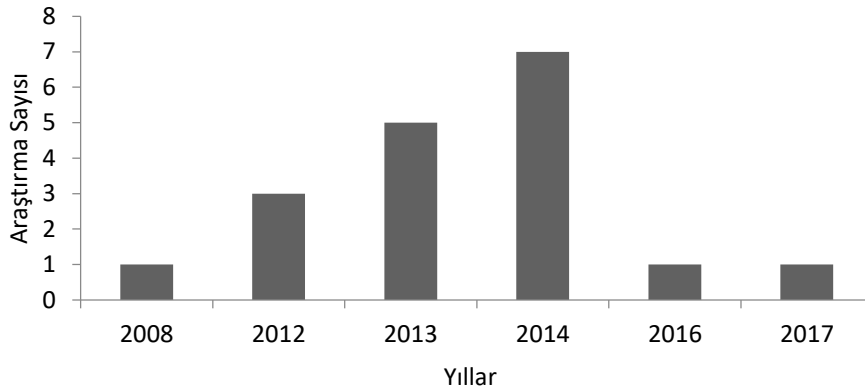
Kaynak	Amaç	Örneklem Özellikleri	Veri Toplama Araçları	Araştırma Modeli	Bağımlı Değişkenler
Akkaş (2013)	Bilim ve Sanat Merkezlerindeki Uyum ve Destek Eğitim Programları etkinliklerinin yaratıcı düşünmeye etkisinin araştırılması.	16 kız 21 erkek olmak üzere 37 özel yetenekli (ÖY)	Torrance Yaratıcı Düşünme Testi (TYDT) Şekilsel A formu	Tek gruplu ön-test son-test deney deseni	Yaratıcılık
Akkaş (2014)	Farklılaştırılmış problem çözme etkinliklerinin öğrencilerin matematikte problem çözme başarısına, matematik problemlerine karşı tutuma ve yaratıcı düşünmeye etkisinin araştırılması.	Yedisi kontrol sekizi deney grubunda 15 (Kız, n=7, erkek n=8) ÖY	Problem Çözme Başarı Testi, formları, Matematik Problemi Çözme Tutum Ölçeği. TYDT Şekilsel A-B formları	Kontrol gruplu ön-test son-test deney deseni	Matematik problemi çözme, matematik problemlerine karşı tutum, yaratıcılık
Altıntaş (2014)	Geliştirilen farklılaştırma yaklaşımının Milli eğitim müfredatı, Purdue modeli ve Bireysel Yetenekleri Farkettirici Program çerçevesinde işlenen derslerle karşılaştırılarak öğrencilerin başarıları ve yaratıcı düşünme becerileri üzerindeki etkisini tespit edilmesi	108'i kontrol 104'ü deney grubunda 68 ÖY ve 144 ÖY olarak tanılanmamış öğrenci	Matematik Başarı Testi, TYDT (Şekilsel-Sözel A-B), "Ne Kadar Yaratıcısınız?" Yaratıcılık Ölçeği, Farklı Hissetme Alıştırmaları, Çoklu Zeka Alanları Envanteri, Öğretmenler İçin Görüş Formu, Öğrenciler İçin Görüş Formu	Kontrol gruplu ön-test son-test deney deseni	Matematik başarıları, yaratıcılık
Atalay (2014)	Bütünleştirilmiş Eğitim Programı Modeli temel alınarak farklılaştırılmış sosyal bilgiler öğretiminin akademik başarı, tutum, eleştirel düşünme ve yaratıcılıklarına etkisinin araştırılması.	11'i kontrol 10'u deney grubu olmak üzere 21 ÖY	Başarı Testi, Sosyal Bilgiler Tutum Ölçeği, Cornell Eleştirel Düşünme Testi (CEDT) Düzey X, TYDT Sözel A-B formları.	Kontrol gruplu ön-test son-test deney deseni	Sosyal bilgiler tutum ve başarıları, eleştirel düşünme, yaratıcılık
Bütün (2017)	Geliştirilen Psiko-Eğitim ve Eğitici Oyun Programının özel yetenekli öğrencilerin yaratıcılıklarına etkiliğinin araştırılması.	Sekizi kontrol sekizi deney grubunda yer alan yedisi kız dokuzu erkek toplam	Raven Standart Progresif Matrisler (SPM) Testi, TYDT Şekilsel A formu	Kontrol gruplu ön-test son-test deney deseni	Yaratıcılık
Camcı Erdoğan (2014)	Özel yetenekli öğrencilerin öğrenme ihtiyaçlarını karşılayacak bir Fen ve Teknoloji programının geliştirilmesi, uygulanması ve etkililiğinin sınanması.	10'u kontrol 11'i deney grubunda dört kız yedi erkek toplam 21 ÖY	Başarı Testi, Fen Tutum Ölçeği, TYDT Sözel A-B formları	Kontrol gruplu ön-test son-test deney deseni	Akademik başarı, Fen ve Teknoloji dersine yönelik tutum, yaratıcılık

Çetinkaya (2013)	Sıradışı Konular Çalışma Etkinliklerinin özel yetenekli öğrencilerin yaratıcılıkları üzerindeki etkisinin araştırılması.	10'u kontrol 10'u deney grubunda, dokuz kız 11 erkek olmak üzere toplam 20 ÖY	Kişisel Bilgi Formu, TYDT Şekilsel A-B formları	Ön-test Son-test eşitlenmemiş kontrol gruplu yarı deneysel desen	Yaratıcılık
Eşsizsoğlu (2013)	Sosyal bilgiler öğretiminde proje tabanlı öğrenme temel alınarak farklılaştırılan bir ünite uygulamalarının özel yetenekli öğrencilerin erişimi, yaratıcılık ve eleştirel düşünceleri üzerindeki etkisinin araştırılması.	19'u kontrol 19'u deney grubunda yer alan 19 kız ve 19 erkek olmak üzere toplam 38 ÖY	Raven SPM Plus Testi, Sosyal Bilgiler Başarı Testi, CEDT Düzey X, TYDT Sözel A-B formları	Kontrol gruplu ön-test son-test deney deseni	Erişimi, eleştirel düşünme, yaratıcılık
Kanlı (2008)	Farklılaştırılmış bir Fen ve Teknoloji programının bir bölümünün geliştirilmesi, uygulanması, etkililiğinin denemesi	25'i kontrol 23'ü deney grubunda olmak üzere 22'si kız ve 26'sı erkek 48 ÖY	Başarı Testi, Fen Öğrenimine Yönelik Motivasyon Ölçeği, TYDT Sözel A-B formları	Kontrol gruplu ön-test son-test deney deseni	Erişimi, motivasyon, yaratıcılık
Kaplan Sayı (2013)	Farklılaştırılmış bir İngilizce programının bir bölümünün geliştirilmesi, uygulanması ve etkililiğinin denemesi	12'si kontrol 12'si deney grubunda olmak üzere yedisi kız 17'si erkek 24 ÖY	Raven SPM Plus Testi, CEDT Düzey X, TYDT Sözel A-B formları	Kontrol gruplu ön-test son-test deney deseni	Erişimi, Eleştirel düşünme, yaratıcılık
Batdal Karaduman (2012)	Farklılaştırılmış bir Geometri programının bir bölümünün geliştirilmesi, uygulanması ve etkililiğinin denemesi	16'sı kontrol 16'sı deney grubunda, 10'u kız 22'si erkek 32 ÖY	Raven SPM Plus, Geometri Başarı Testi, Uzamsal Test Bataryası, Yaratıcı Düşünme – Şekilsel Üretim Testi	Kontrol gruplu ön-test son-test deney deseni	Uzamsal yetenek düzeyi, erişimi, yaratıcılık
Karataş Deringöl (2013)	Farklılaştırılmış bir Matematik programının bir bölümünün geliştirilmesi, uygulanması ve etkililiğinin denemesi	12'si kontrol 12'si deney grubunda, altı kız 18 erkek 24 ÖY	Raven SPM Plus, Matematik Başarı Testi, Akademik Benlik Kavramı Ölçeği, Matematik Tutum Ölçeği, TYDT Sözel A-B	Kontrol gruplu ön-test son-test deney deseni	Matematik tutumu, başarı akademik benlik durumu, erişimi, yaratıcılık

Kök (2012)	Yaratıcı ve paralel öğretim modeli temel alınarak farklılaştırılmış Geometri öğretiminin yaratıcılığa, uzamsal yeteneğe ve başarıya etkisinin araştırılması	15'i kontrol 15'i deney olmak üzere 14'ü kız 18'i erkek 30 ÖY	Geometri Başarı Testi, Uzamsal Yetenek Testi, Yaratıcı Düşünme – Şekilsel Üretim Testi	Kontrol gruplu ön-test son-test deney deseni	Başarı, uzamsal düşünme yeteneği, yaratıcılık
Özyaprak (2012)	Farklılaştırılmış bir Matematik programının bir bölümünün geliştirilmesi, uygulanması ve etkililiğinin denemesi	12'si kontrol 12'si deney grubunda olmak üzere yedisi kız 17'si erkek toplam 24 ÖY	Matematik Başarı ve Tutum Testleri, WISC-R, Raven SPM Testi, Yaratıcı Düşünme – Şekilsel Üretim Testi	Kontrol gruplu ön-test son-test deney deseni	Erişi, matematik tutumu, yaratıcılık
Şahin (2014)	Özel yetenekli olan ve olmayan öğrencilere uygulanan mentorluk stratejilerinin yaratıcılıklarına etkisinin araştırılması	44'i kontrol grubu 47'si deney grubunda 55'i kız 36'sı erkek 91 (ÖY=43) öğrenci	Raven SPM Testi, TYDT Şekilsel A-B formları	Kontrol gruplu ön-test son-test deney deseni	Yaratıcılık
Umar (2014)	Karma öğrenme yöntemi temel alınarak farklılaştırılmış bir ünitenin etkililiğinin denemesi	17'si kontrol 17'si deney grubunda 34 fen lisesi öğrencisi	Akademik Başarı Testi, Raven SPM Testi, CEDT Düzey X, TYDT Şekilsel A-B formları	Kontrol gruplu ön-test son-test deney deseni	Akademik başarı, eleştirel düşünme, yaratıcılık
Yaman (2014)	Beyin temelli öğrenmeyi temel alarak farklılaştırılmış bir Fen ve Teknoloji programının bir bölümünün geliştirilmesi, uygulanması ve etkililiğinin denemesi	12'si kontrol grubunda 12'si deney grubunda ve yedisi kız 17'si erkek olmak üzere toplam 24 ÖY	Başarı Testi, Fen Tutum Ölçeği, CEDT Düzey X, TYDT Şekilsel A-B formları	Kontrol gruplu ön-test son-test deney deseni	Akademik başarı, fen bilimlerine yönelik tutum
Yavuz ve Yavuz (2016)	İlkokul düzeyindeki destek eğitim odası öğretim programlarının yaratıcılık üzerindeki etkililiğinin incelenmesi	Yedi erkek dört kız olmak üzere 11 ÖY	TYDT Şekilsel A formu	Tek gruplu ön-test son-test deney deseni	Yaratıcılık

Deneysel Çalışmalar

Ulaşılan 21 çalışmadan 18'i (%85,7) deneysel çalışmadır (Tablo 1). İncelenen bu deneysel çalışmaların yılları 2008 ve 2017 arasında değişmektedir. 2008 yılında 1 çalışma (Kanlı, 2008) yapılmış ve 2012 yılına kadar geçen zamanda yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. 2012 yılında 3 çalışma (Batdal Karaduman, 2012, Kök, 2012; Özyaprak, 2012) yapılırken; 2013 yılında 5 çalışma (Akkaş, 2013; Çetinkaya, 2013; Eşsizozlu, 2013; Kaplan Sayı, 2013; Karataş Deringöl, 2013) yapılmıştır. Ulaşılan araştırmalar arasında 2014 yılında yapılan 7 (Akkaş, 2014; Atalay, 2014; Şahin, 2014; Umar, 2014; Yaman, 2014; Altıntaş, 2014; Camcı Erdoğan, 2014) çalışma vardır. 2015 yılında yapılan herhangi bir deneysel çalışmaya rastlanmamıştır. 2016 yılında 1 (Yavuz ve Yavuz, 2016) ve 2017 yılında 1 (Bütün, 2017) çalışmaya ulaşılmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırmaların Yıllara Göre Yayınlanma Sayıları

Deneysel araştırma başlığı altında incelenen çalışmalarda yaratıcılığı ölçmek için TYDT 15 kez (Akkaş, 2013; Altıntaş, 2014; Camcı Erdoğan, 2014; Akkaş, 2014; Atalay, 2014; Bütün, 2017; Çetinkaya, 2013; Eşsizozlu, 2013; Kanlı, 2008; Kaplan Sayı, 2013; Karataş Deringöl, 2013; Şahin, 2014; Umar, 2014; Yaman, 2014; Yavuz ve Yavuz, 2016) kullanılmıştır. Yaratıcılığı ölçmek için Yaratıcı Düşünme – Şekilsel Üretim Testi 3 kez (Kök, 2012; Batdal Karaduman, 2012; Özyaprak, 2012) ve 1 kez de Yaratıcılık Ölçeği (how creative are you?) (Altıntaş, 2014) kullanılmıştır (Tablo 2).

Tablo 2.

Deneysel Desende Yürütülen Araştırmalarda Kullanılan Ölçme Araçlarının Kısa Özeti

Torrance Yaratıcı Düşünme Testi	Yaratıcı Düşünme – Şekilsel Üretim Testi	Yaratıcılık Ölçeği (how creative are you?)
Akkaş (2013); Akkaş (2014); Altıntaş (2014); Atalay (2014); Bütün (2017); Camacı Erdoğan (2014); Çetinkaya (2013); Eşsizozlu (2013); Kanlı (2008); Kaplan Sayı (2013); Karataş Deringöl (2013); Şahin (2014); Umar (2014); Yaman (2014); Yavuz ve Yavuz (2016).	Batdal Karaduman (2012); Kök (2012); Özyaprak (2012).	Altıntaş (2014).

Not: Çalışmaların sıralamasında alfabetik sıra izlenmiştir.

Araştırmaların çoğunda yaratıcılık ile birlikte birkaç bağımlı değişken daha çalışılmıştır. Bu bağımlı değişkenler bazı başlıklar altında toplanmaktadır. Çalışan derse ve konuya yönelik tutum (Akkaş, 2014; Atalay, 2014; Camcı Erdoğan, 2014; Karataş Deringöl, 2013; Özyaprak, 2012; Yaman, 2014) ve çalışılan konuda başarı (Atalay, 2014;

Altıntaş, 2014; Camcı Erdoğan, 2014; Karataş Deringöl, 2013; Kök, 2012; Yaman, 2014; Umar, 2014) bu gruplamalardan ikisidir. Deneysel çalışmalarda yaratıcılık ile birlikte çalışılan bağımlı değişkenlere göre yapılacak diğer gruplamalardan biri eleştirel düşünmedir. Eleştirel düşünmeyi 4 çalışma (Atalay, 2014; Eşsizoğlu, 2013; Kaplan Sayı, 2013; Umar, 2014) yaratıcılık ile birlikte çalışmıştır. Erişi ise 6 çalışmada (Eşsizoğlu, 2013; Kanlı, 2008; Kaplan Sayı, 2013; Batdal Karaduman, 2012; Karataş Deringöl, 2013; Özyaprak, 2012) bağımlı değişken olarak bildirilmiştir. Uzamsal yetenek düzeyi 2 çalışmada (Batdal Karaduman, 2012; Kök, 2012) yer almıştır. Motivasyon (Kanlı, 2008) ve akademik benlik (Karataş Deringöl, 2013) yaratıcılık ile birlikte çalışılan diğer bağımlı değişkenlerdir (Tablo 3). Sadece bir bağımlı değişken ile çalışan ve bu değişkeni yaratıcılık olarak belirleyen 5 çalışmaya (Akkaş, 2013; Bütün, 2017; Çetinkaya, 2013; Şahin, 2014; Yavuz ve Yavuz, 2016) rastlanmıştır .

Tablo 3.

Deneysel Desende Yürütülen Araştırmalarda Yaratıcılık ile Birlikte Ele Alınan Diğer Bağımlı Değişkenler

Derse ve Konuya Yönelik Tutum	Erişi	Eleştirel Düşünme	Başarı	Uzamsal Yetenek Düzeyi	Akademik Benlik
Akkaş (2014); Atalay (2014); Camlı Erdoğan (2014); Karataş Deringöl (2013); Özyaprak (2012); Yaman (2014).	Batdal Karaduman (2012); Eşsizoğlu (2013); Kanlı (2008); Kaplan Sayı (2013); Karataş Deringöl (2013); Özyaprak (2012); Özyaprak (2012).	Atalay (2014); Eşsizoğlu (2013); Kaplan Sayı (2013); Umar (2014).	Altıntaş (2014); Atalay (2014); Camlı Erdoğan (2014); Karataş Deringöl (2013); Kök (2012); Umar (2014); Yaman (2014).	Batdal Karaduman (2012); Kök (2012).	Karataş Deringöl (2013).

Not: Çalışmaların sıralamasında alfabetik sıra izlenmiştir.

Araştırma modeli 15 (%83.3) çalışmada (Akkaş, 2014; Altıntaş, 2014; Atalay, 2014; Batdal Karaduman, 2012; Bütün, 2017; Camcı Erdoğan, 2014; Eşsizoğlu, 2013; Kanlı, 2008; Kaplan Sayı, 2013; Karataş Deringöl, 2013; Kök, 2012; Özyaprak, 2012; Şahin, 2014; Umar, 2014; Yaman, 2014) kontrol gruplu ön-test son-test deney desendir. İncelenen çalışmalardan ikisinin (%11,1) deseni (Akkaş, 2013; Yavuz ve Yavuz, 2016) tek gruplu ön-test ve son-test deneysel desendir. Bir (%5.5) çalışma (Çetinkaya, 2013) ise ön-test son-test eşitlenmemiş kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanmıştır. Araştırmaların 12'si (%66,6) doktora çalışması (Akkaş, 2014; Atalay, 2014; Altıntaş, 2014; Camcı Erdoğan, 2014; Çetinkaya, 2013; Kaplan Sayı, 2013; Batdal Karaduman, 2012; Karataş Deringöl, 2013; Kök, 2012; Özyaprak, 2012; Umar, 2014; Yaman, 2014), üçü (%16.6) yüksek lisans çalışması (Bütün, 2017; Eşsizoğlu, 2013; Kanlı, 2008) olarak yapılmıştır. 3 (%16.6) çalışma ise (Akkaş, 2013; Şahin, 2014; Yavuz ve Yavuz, 2016) araştırma makalesidir. Çalışmaların tümünde etkililiği sınanan program, etkinlik ya da uygulamaların yaratıcılığı arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4.

Deneysel Desende Gerçekleştirilen Araştırmalarda Kullanılan Modellerin Kısa Özeti

Kontrol Gruplu Ön-test Son-test Deney Modeli	Tek gruplu Ön-test Son-test Deney Modeli	Ön-test Son-test Eşitlenmemiş Kontrol Gruplu Yarı Deneysel Model
Altıntaş (2014), Akkaş (2014), Atalay (2014), Batdal Karaduman (2012), Bütün (2017), Camlı Erdoğan (2014), Eşsizoğlu (2013), Kanlı (2008), Kaplan Sayı (2013), Karataş Deringöl (2013), Kök (2012), Özyaprak (2012), Şahin (2014), Umar, 2014; Yaman (2014).	Akkaş (2013), Yavuz ve Yavuz (2016).	Çetinkaya (2013).

Tablo 5.

Özel Yeteneklilerde Yaratıcılık Üzerine Yapılan Diğer Nicel Araştırma Desenlerinde Gerçekleştirilen Araştırmalarının Kısa Analizi

Kaynak	Amaç	Araştırma Deseni	Örneklem Özellikleri	Veri Toplama Araçları	Bağımlı Değişkenler	Bağımsız Değişkenler
Akkan (2010)	Özel yetenekli öğrencilerin duygusal zeka ve yaratıcılık düzeylerinin yaşam doyumlarını yordama gücünün araştırılması.	İlişkisel Tarama	106 kız 119 erkek olmak üzere 225 özel yetenekli (ÖY) öğrenci	Yaşam Doyum Ölçeği, Duygusal Zeka Envanteri, Yaratıcılık Ölçeği (how creative are you?)	Yaşam doyumu düzeyi	Duygusal zeka, yaratıcılık, cinsiyet, ekonomik düzey, doğum sırası, birey sayısı, anne-baba beraber olup olmadığı, en uzun süre yaşanan yer, anne-baba eğitim durumu, anne-baba tutumları.
Bapoğlu (2010)	Özel yetenekli 5-6-7-8. sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme ve yaratıcılık düzeylerinin belirlenmek ve özel yetenekli olarak tanılanmamış öğrencilerle karşılaştırılması.	Nedensel Karşılaştırma	205'i kız ve 234 erkek toplam 439 (ÖY=120) öğrenci.	Kişisel Bilgi Formu, CEDT Düzey X, TYDT Şekilsel ve Sözel A formları.	Eleştirel düşünme, yaratıcılık	Yaş, cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, gelir durumu, evde yaşayan kişi sayısı, kardeş sayısı
Sıdar (2011)	Yaratıcılığın problem çözme becerisine etkisinin bazı değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi	Tarama	182 kız 194 erkek toplam 376 ÖY	Çocuklar İçin Problem Çözme Envanteri, Yaratıcılık Ölçeği (how creative are you?)	Problem Çözme	Cinsiyet, aile gelir düzeyi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, kardeş sayısı, devam edilen okul, sınıf düzeyi, yaratıcılık

Diğer Nicel Araştırma Desenleriyle Gerçekleştirilen Çalışmalar

İncelenen 21 çalışmadan üçü (%14,2) deneysel olmayan modellerle gerçekleştirilen araştırmadır (Tablo 5). Akkan (2010) ilişkisel tarama, Bapoğlu (2010) nedensel karşılaştırma Sıdar (2011) ise tarama deseninde araştırmalarını gerçekleştirmişlerdir. Yaratıcılık ile birlikte ele alınan başlıklar yaşam doyumu düzeyi (Akkan, 2010), eleştirel düşünme (Bapoğlu, 2010), problem çözme (Sıdar, 2011) ve duygusal zeka (Akkan, 2010) olarak sıralanabilir.

Yaratıcılığı ölçmek amacıyla araştırmaların birinde TYDT (Bapoğlu, 2010), ikisinde ise Yaratıcılık Ölçeği (how creative are you?) (Akkan, 2010; Sıdar, 2011) kullanılmıştır. Üç çalışmanın tamamı yüksek lisans tezidir. Değişkenler açısından bakıldığında, çalışmaların tamamında cinsiyet ve ekonomik düzey değişkeni kullanılmıştır.

Diğer değişkenler ise birey sayısı (Akkan, 2010; Bapoğlu, 2010) doğum sırası (Akkan, 2010), anne-babanın birlikte olup olmadığı (Akkan, 2010), evdeki birey sayısı (Bapoğlu, 2010; Akkan, 2010) olarak sıralanabilir. Ayrıca çalışmalarda sınıf düzeyi (Sıdar, 2011) devam edilen okul türü (Sıdar, 2011), anne baba eğitim durumu (Akkan, 2010; Sıdar, 2011), kardeş sayısı (Bapoğlu, 2010; Sıdar, 2011), yaş (Bapoğlu, 2010) değişkenleri de incelenmiştir. İncelenen araştırmalarda yaratıcılık iki çalışmada (Akkan, 2010; Sıdar, 2011) bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Bapoğlu (2010) ise yaratıcılık ve eleştirel düşünme arasındaki ilişkiyi incelemiş ardından özel yetenekli olan ve olmayan öğrencilerin puanlarını karşılaştırmıştır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Türkiye’de özel yetenekliler ile yapılan ve yaratıcı düşünme becerisini ele alan 21 araştırmanın nitel araştırma desenlerinden doküman analizi ile incelemesi yapılmıştır. İncelenen araştırmaların 19’una 2018 yılının Nisan ayında ve ikisine aynı yılın Haziran ayında ulaşılmıştır. Başlık, özet ya da anahtar kelimelerinde özel yetenekli öğrenciler ve yaratıcılık hakkında herhangi bir kelime içermeyen çalışmalar incelemeye dahil edilmemiştir. Ulaşılan araştırmaların kaynakçaları incelenerek konu ile alakalı dışarda araştırma kalmamasına özen gösterilmiştir. Genel yaratıcılık üzerine yapılan araştırmaları irdelemek amacıyla yaratıcılığın farklı alanlarında (e.g. bilimsel yaratıcılık, matematiksel yaratıcılık, yaratıcı yazma) yapılan çalışmalar incelemeye dahil edilmemiştir. Araştırmanın çalışma alanı ulaşılan ve ele alınan 12 doktora tezi, altı yüksek lisans tezi ve üç makale olmak üzere toplam 21 çalışmadır.

İncelenen çalışmaların çoğu farklılaştırılmış bir program geliştirmeyi, uygulamayı ve etkililiğini sadece yaratıcılık ya da bazı diğer bağımlı değişkenlere yönelik sınımayı hedeflemiştir. Problem durumlarının hissedilen bir eksiklikten ortaya çıktığını düşünülürse, Türkiye’de uygulanan müfredatların yaratıcılığı geliştirmede yeterliliği sorgulanabilir. İncelenen 21 çalışmanın 16’sında (%76,1) yaratıcılığı ölçmek amacıyla TYDT kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, Torrance ve Presbury’nin (1984) bildirdiği “Anaokulu ve onikinci sınıf aralığında yaratıcılık üzerine yapılan çalışmaların kabaca %75’inde TYDT kullanılmaktadır.” ifadesiyle tutarlıdır. Ek olarak TYDT’nin yaratıcılığı ölçmede yaygın olarak kullanılan, geçerli ve güvenilir sonuçlar veren (Sternberg, 2006; Torrance, 1973; Kim, 2006) bir test olması Türkiye’de özel yeteneklilerde yapılan araştırmalarda, diğer testlere nazaran daha fazla tercih edilmesini açıklayabilir.

Ulaşılan diğer nicel araştırma desenleri ile yapılan çalışmalarını deneysel çalışmalara kıyasla daha az sayıdadır ve ulaşılan çalışmalar sadece 2010-2011 yılları arasında yapılmıştır. Özel yeteneklilerin yaratıcılıkları üzerine yapılan deneysel olmayan çalışmalarından yola çıkarak yapılacak Türkiye geneli hakkında yorumların yeterliliğini sorgulanabilir. Varolan durumu ortaya koyma konusunda eksiklikler olduğu söylenebilir. Bu durumun sebeplerinden biri betimsel nicel araştırmaların eksikliğiyle diğerleri, karma ya da nitel araştırmaların eksikliğidir denilebilir. Nitel araştırmalar, derinlemesine betimleme ve yorumlama (Yıldırım ve Şimşek, 2016) amaçlarını barındırmaktadır. Ülkemizde henüz odaklanılmaya başlanan özel yetenekliler alanına, nitel araştırmaların derinlemesine betimleme özelliğinden yararlanarak, zengin içerikler sunulabilir. Araştırmalarda değişken olarak Bilim ve Sanat Merkezlerine devam eden öğrencilerin yetenek alanlarına (genel yetenek, resim, müzik) değinilmesiyle farklı hipotezler kurulabileceği söylenebilir. Fakat incelenen araştırmalarda yetenek alanına değinilmemiştir.

Araştırmaların büyük çoğunluğu 2011-2014 arasında yapılmıştır ve 2018'e yaklaştıkça bu araştırma sayıları azalmaktadır. Konu hakkında güncel çalışmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Ayrıca araştırma sayılarının 2012 yılından sonra artması ise Milli Eğitim Bakanlığının 2013 yılının Şubat ayında Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı (MEB, 2013) ve TBMM (2012) tarafından özel yeteneklilerin keşfi, eğitimleriyle ilgili sorunların tespiti ve ülkemizin gelişimine katkı sağlayacak etkin istihdamların sağlanması amacıyla kurulan Meclis araştırma komisyonu raporunun yayımlanması açıklanabilir. Yaratıcılık, karşılaşılan problemleri formüle edebilme, iyi ya da kötü fikirleri ayırt edebilme, fikirlerini satma, zorlukların üstesinden gelme, kendine inanma, uygun riskler alma gibi birçok süreçte yer alabilmektedir (Sternberg, 2018). Yürütülen araştırmalarda bu farklı yönlerde değerlendirilme konusunda eksikliklerden bahsedilebilir. Türkiye'deki özel yeteneklilerin genel yaratıcılık becerilerinin farklı yöntem ve desenlerle araştırılmasını, yaratıcılığın geliştirilmesi hazırlanan için farklı programların, yaratıcı düşünmeye olanak sağlayan müfredat güncellemelerinin eksikliği de ayrıca göze çarpmaktadır.

İncelenen çalışmaların çoğu matematik ve fen dersleri için farklılaştırılmış üniteler uygulamıştır, farklı sınıf düzeyleri ve farklı dersler için farklılaştırma çalışmaları yapılabilir. İncelenen çalışmalarda çoğunlukla ünite farklılaştırılmıştır. Yaratıcılık ile ilgili etkinlik çalışmaları yapılabilir. Çalışmaların tamamı nicel araştırmadır. Nitel ya da diğer nicel araştırma desenleri kullanılarak ile yaratıcılık alınabilir. Yaratıcılığa etki eden bilişsel faktörler çeşitli örneklerle farklı yöntemlerle ele alınabilir. Yaratıcılığın tarihsel yöntemle analizi yapılabilir. İki kere farklı öğrencilerin yaratıcılık düzeyleri, yaratıcılıklarının geliştirilmesi gibi çalışmalar yapılabilir. Yaratıcılık ile farklı başlıklarla tarama çalışmaları yapılabilir. Özel yeteneklilerin yaratıcılıklarıyla ilişkisi olabilecek psikolojik özellikleri, kişilik özellikleri, bilişsel gelişim düzeyleri gibi konular araştırılabilir. Özel yeteneklilerin yaratıcılıklarının ya da diğer üst düzey düşünme becerilerinin akranlarıyla benzeşen ya da farklılaşan yönleri ortaya koymak amacıyla karşılaştırmalı çalışmalara yer verilebilir. Yaratıcılığı ölçme amacıyla kullanılan testlerin tamamının uyarlama olduğu göz önünde bulundurulursa, bir yaratıcılık testi geliştirilebilir

KAYNAKÇA/REFERENCES

- *Akkan, E. (2010). *Orta öğretimdeki üstün yetenekli öğrencilerin duygusal zekâ ve yaratıcılık düzeylerinin yaşam doyumlarını yordama gücü* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- *Akkaş, E. (2013). Bilim ve sanat merkezlerindeki uyum ve destek eğitimi programlarının üstün yeteneklilerde yaratıcılığa etkisi. *Üstün Yetenekli Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(2), Özel sayı, 108-116.
- *Akkaş, E. (2014). *Farklılaştırılmış problem çözme öğretiminin üstün zekâ ve yetenekli öğrencilerin matematik problemlerini çözmelerine, tutumlarına ve yaratıcı düşüncelerine etkileri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- *Altıntaş, E. (2014). *Üstün zekalı öğrenciler için yeni bir farklılaştırma yaklaşımının geliştirilmesi ve matematik öğretiminde uygulanması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Amabile, T. M. (1998). How to kill creativity. *Harvard Business Review*, 76(5), 76-87.
- Aslan, E. (2001). Kavram boyutunda yaratıcılık. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 16(2), 15-22.
- *Atalay, Ö. Z. (2014). *Farklılaştırılmış sosyal bilgileri öğretiminin üstün zekalı öğrencilerin akademik başarı, tutum, eleştirel düşünme ve yaratıcılıklarına etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- *Batdal Karaduman, G. (2012). *İlköğretim 5. sınıf üstün yetenekli öğrenciler için farklılaştırılmış geometri öğretiminin yaratıcı düşünme, uzamsal yetenek düzeyi ve erişeye etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- *Bapoğlu, S. S. (2010). *Üstün ve normal çocukların yaratıcı ve eleştirel düşünme düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Brookhart, S. (2010). *How to assess higher order thinking skills in your classroom*. Alexandria, Virginia, USA: ASCD
- *Bütün, Ö. (2017). *Üstün yetenekli öğrencilerin yaratıcılığını geliştirmeye yönelik programın etkililiği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- *Camcı Erdoğan, S. (2014). *Bilimsel yaratıcılığı temel alan farklılaştırılmış fen ve teknoloji öğretiminin üstün zekalı ve yetenekli öğrencilerin başarı, tutum ve yaratıcılığına etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Clark, B. (2013). *Growing up gifted: Developing the potential of children at home and at school* (8th ed.). Boston: Pearson.

- Coşkun, H., & Şenyurt, A. Y. (2015) Kişilik ve yaratıcılık ilişkisini inceleyen çalışmaları kullanılan ölçme araçlarına göre değerlendirilmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 35-65.
- *Çetinkaya, Ç. (2013). *Sıradışı konular çalışma etkinliklerinin yaratıcılığa etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- *Eşsizoglu, G. (2013). *Sosyal bilgiler öğretiminde proje tabanlı öğrenmenin üstün zihin düzeyindeki öğrencilerin erişilerine, yaratıcı ve eleştirel düşünme düzeylerine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Facione, P. A. (1990). *Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction*. Millbrae, CA: Academic.
- Guilford, J. P. (1950). Creativity. *American Psychologist*, 5, 444-454.
- Haladyna, T. M. (1997) *Writing test items to evaluate higher order thinking*. Allyn & Bacon,
- Heong, Y. M, Othman, W.B., Yunos, J.B.M., Kiong, T.T., Hassan, R.B. & Mohamad, M.M.B. (2011). The level of Marzano Higher Order Thinking Skills among technical education students. *International Journal Of Social Science And Humanity*, 1(2), 121-125. Doi: 10.7763/IJSSH.2011.V1.20
- Houtz, C. J. & Krug, D. (1995). Assessment of creativity: Resolving a mid-life crisis. *Educational Psychology Review*, 7(3), 269-299.
- Hu. W., & Adey, P. (2002). A scientific creativity test for secondary school students, *International Journal of Science Education*, 24(4), 389-403, doi:10.1080/09500690110098912
- *Kanlı, E. (2008). *Fen ve teknoloji öğretiminde probleme dayalı öğrenmenin üstün ve normal zihin düzeyindeki öğrencilerin erişiş, yaratıcı düşünme ve motivasyon düzeylerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- *Kaplan Sayı, A. (2013). *Farklaştırılmış yabancı dil öğretiminin üstün zekalı veyetenekli öğrencilerde erişişe, eleştirel düşünmeye ve yaratıcılığa etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Karabey, B. & Yürümezoğlu, K. (2015). Yaratıcılık ve üstün yetenekliliğin zeka kuramları açısından değerlendirilmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 86-106.
- *Karataş Deringöl, Y. (2013). *Farklaştırılmış matematik öğretiminin üstün zeka ve yetenekli öğrencilerde erişişe, yaratıcılığa, tutuma ve akademik benliğe etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kaya, B. (2013). Yaratıcı yazma becerisinin geliştirilmesine yönelik yapılan çalışmalardan bir derleme. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 1(2), 89-101.
- Kim, M.K., Roh, I.S. & Cho, M.K. (2016). Creativity of gifted students in an integrated math science instruction, *Thinking Skills and Creativity*, 19, 38-48.
- Kim, K. H. (2006). Can we trust creativity tests? A review of the Torrance Tests of Creative Thinking (TTCT). *Creativity Research Journal*, 18(1), 3-14. doi:10.1207/s15326934crj1801_2
- Kozbelt, A., Beghetto, R.A. & Runco, M.A. (2010) Theories of creativity. In J. C. Kaufman & R.J. Sternberg (Ed.), *Cambridge Handbook of Creativity*, (pp. 20-47). New York: Cambridge University Press.
- *Kök, B. (2012). *Üstün zekalı ve yetenekli öğrencilerde farklılaştırılmış geometri öğretiminin yaratıcılığa, uzamsal yeteneğe ve başarıya etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Köksal, M. S., Göğsu, D. & Kılıç, O. (2017). Türkiye'de özel yeteneklilerin gelişimi hangi özellikler açısından sağlanmalı? Bir paydaşlar görüşü çalışması. *Türk Üstün Zeka ve Eğitim Dergisi*, 7(1), 2-18.
- Köksal, M.S., Göğsu, D. & Akkaya, G. (2017). Türkiye'de özel yeteneklilere neyi, nasıl öğretmeli ve nasıl değerlendirmeli?: Bir paydaşlar görüşü çalışması. *International Journal of Turkish Educational Sciences*, 5(9), 190-203.
- Lewis, A., & Smith, D. (1993). Defining higher order thinking. *Theory Into Practice*, 32(3), 131-137.
- Maçkalı, Z., Gülöksüz, S. & Oral, T. (2014) Yaratıcılık ve iki uçlu bozukluk. *Türk Psikiyatr Dergisi*, 25(1), 50-59.
- Maier, N. R. F. (1933). An aspect of human reasoning. *British Journal of Psychology*, 24, 144-155
- Maier, N. R. F. (1937). Reasoning in rats and human beings. *The Psychological Review*, 44, 365-374.
- Makel, M. C. & Plucker, J. A. (2003). Creativity. Steven I. Pfeiffer (Ed.) *Handbook of giftedness in children* (3. Ed.), (p. 247-270). Boston: Allyn & Bacon.
- Marland, S. P., Jr. (1972). *Education of the gifted and talented: Report to the Congress of the United States by the U.S. Commissioner of Education and background papers submitted to the U.S. Office of Education*. 2 vols (Government Documents, Y4.L 11/2: G36). Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- MEB. (2013). *Özel yetenekli bireyler strateji ve uygulama planı (2013-2017)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Quantitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed.) Thousand Oaks, CA: Sage.
- Öner, N. (1978). Yaratıcılık ve üstün zeka. *Türk Psikoloji Dergisi*, 1(3), 10-16.

- *Özyaprak, M. (2012). *Üstün zekâlı ve yetenekli 5.sınıf öğrencilerine yönelik farklılaştırılmış yaratıcı matematik programı* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Parnes, S. J. (2004). *Visionizing: Innovating your opportunities*. (T. Castilli, Ed.) Buffalo, NY: Creative Education Foundation Press.
- Partnership for 21st Century Skills. (2017). 6 Temmuz 2018 tarihinde <http://www.p21.org/our-work/p21-framework> adresinden alınmıştır.
- Plucker, J. A., Beghetto, R. A., & Dow, G. T. (2004). Why isn't creativity more important to educational psychologists? Potentials, pitfalls, and future directions in creativity research. *Educational Psychologist*, 39(2), 83-96. doi:10.1207/s15326985ep3902_1.
- Pretz, J. E., Naples, A. J., Sternberg, R. J. (2003). Recognizing, defining and representing problems. In J. E. Davidson & Sternberg (Eds), *The psycholgt of problem solving* (pp. 3-30). <http://dx.doi.org/10.1017/BC09780511615771.002>
- Renzulli, J. S. (2012). Reexamining the role of gifted education and talent development for the 21th century: A four-part theoretical approach. *Gifted Child Quarterly*, 56, 150-159 doi:10.1177/0016986212444901
- Renzulli, J. S. (1978). What makes giftedness?: Reexamining a definition. *Phi Delta Kappan*, 92(8), 81-88. doi:10.1177/0031721711109200821
- Rhodes, M. (1961). An analysis of creativity. *The Phi Delta Kappan*, 42(7), 305-310.
- Runco, M. A. (2004). Creativity. *Annual Review of Psychology*, 55(1), 657- 687. doi:10.1146/annurev.psych.55.090902.141502
- Runco, M. A. (2003). Education for creative potential. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 47, 317-324. doi:10.1080/00313830308598
- *Sıdar, R. (2011). *Bilim sanat merkezinde okuyan öğrencilerin yaratıcılıklarının problem çözme becerilerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Simonton, D. K. (1990). History, chemistry, psychology, and genius: An intellectual autobiography of historiometry. In M. A. Runco & R. S. Albert (Ed.), *Theories of reativity* (pp. 92-115). Newbury Park, CA: Sage.
- Silverman, L. K. (2013). *Giftedness 101*. New York: Springer Pub.
- Sternberg, R. J. (2006). The nature of creativity. *Creativity Research Journal*, 18(1), 87-98. doi: 10.1207/s15326934crj1801_10
- Sternberg, R. J., Kaufman, J. C., & Pretz, J. E. (2002). *The creativity conundrum: A propulsion model of kinds of creative contributions*. New York: Psychology Press.
- Sternberg, R. & Baron, B. B. (1985) . A statewide approach to measuring critical thinking skills. *Educational Leadership* 43(2), 40-43.
- Sternberg, R. J. (1984). What should intelligence tests test? Implications of a triarchic theory of intelligence for intelligence testing. *Educational Researcher*, 13, 5-15.
- Sternberg, R. J. (2018) 21 Ideas: A 42-year search to understand the nature of giftedness. *Roeper Review*, 40(1), 7-20. doi: 10.1080/02783193.2018.1393609
- Summak, A.E.G. & Aydın, Z. (2011). Yaratıcılık ve ulusal eğitim programlarında yaratıcılığa ilişkin araştırmalar. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 1C0299, 6(1), 362-385.
- *Şahin, F. (2014). The effectiveness of mentoring strategy for developing the creative potential of the gifted and non-gifted stutends. *Thinking Skills and Creativity*, 14, 47-55.
- TBMM. (2012). *Türkiye Büyük Millet Meclisi üstün yetenekli çocukların keşfi, eğitimleriyle ilgili sorunların tespiti ve ülkemizin gelişimine katkı sağlayacak etkin istihdamların sağlanması amacıyla kurulan Meclis araştırma komisyonu raporu*. Yasama Dönemi: 24, Yasama Yılı: 3. Ankara.
- Torrance, E. P. (1981). Predicting the creativity of elementary school children (1958-1980) and the teacher who 'made a difference'. *Gifted Child Quarterly*, 25, 55-62.
- Torrance, E. P. (1962). *Guiding creative talent*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Torrance, E. P. (1974). *Torrance tests of creative thinking*. Lexington, MA: Personnel Press.
- Torrance, E. P. (1973). *Torrance Tests of Creative Thinking: Norms technical manual*. Lexington Mass.: Personnel Press Inc.
- Torrance, E. P. & Presbury, J. (1984). The criteria of success used in 242 recent experimental studies of creativity. *Creative Child & Adult Quarterly*, 9, 238-243.
- Treffinger, D. J. (2003). Assessment and measurement in creativity and creative problem solving. In C. Houtz (Ed.), *The educational psychology of creativity* (pp. 59-93). Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Treffinger, D. J. & Isaksen, S. G. (2005). Creative problem solving: History, development, and implications for gifted education and talent development. *Gifted Child Quarterly*, 49(4), 342-353.

- *Umar, N. Ç. (2014). *Karma öğrenme yöntemi ile farklılaştırılmış öğretim ortamının üstün zekalı ve yetenekli öğrencilerin akademik başarılarına eleştirel düşünme becerilerine ve yaratıcılıklarına etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Wallas, G. (1926). *The art of thought*. New York: Harcourt.
- *Yaman, Y. (2014). *Beyin temelli fen öğretiminin üstün zekalı ve yetenekli öğrencilerin akademik başarılarına, yaratıcılıklarına, eleştirel düşüncelerine ve tutumlarına etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- *Yavuz, Y., & Yavuz, O. (2016). Destek eğitim odasında uygulanan etkinliklerin ilköğretim düzeyindeki üstün yetenekli öğrencilerin yaratıcılık becerilerine etkisi. *Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 1-13.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yuvacı, Z., & Dağlıoğlu, H. E. (2016). Okul öncesi dönem üstün yetenekli çocukların yaratıcılıklarını desteklemede öğretmene düşen görevler ve etkinlik örnekleri. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 8(1), 39-61.

*İncelemeye dahil edilen çalışmalar * ile işaretlenmiştir.*

İletişim/Correspondence

Mehmet BIÇAKCI
mehmetbicakci@hacettepe.edu.tr

Prof. Dr. Mustafa BALOĞLU
baloglu@hacettepe.edu.tr